

УПРАВЛІННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

MANAGEMENT OF INTANGIBLE ASSETS IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

УДК 658.5.011

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.48-42>

Кривицька Н.Ю.

к.е.н., доцент кафедри економіки та бізнес-технологій
Національний авіаційний університет
Марченко К.О.
студентка
Національний авіаційний університет

Kryvitska Nataliya

National Aviation University

Marchenko Kateryna

National Aviation University

У статті розглянуто роль нематеріальних активів на підприємстві в довгостроковому створенні вартості. Управління нематеріальними активами розглядається як безперервний, циклічний процес у контексті вибраної підприємством загальної стратегії. Продемонстровано місце нематеріальних активів у процесі формування інтелектуального капіталу підприємства та економічного потенціалу підприємств на основі узагальнення чинників впливу зовнішнього середовища. Упровадження концепції управління вартістю фірми за допомогою впливу на формуючі її чинники, зокрема на нематеріальні активи, забезпечує сучасний бізнес перспективним і ефективним інструментом нарощування потенціалу його поточного та майбутнього стану. Сформульовано шляхи та засоби максимізації економічного потенціалу підприємства за рахунок управління нематеріальними активами. Розкрито аспекти підвищення інвестиційної привабливості підприємства за рахунок нематеріальних активів.

Ключові слова: нематеріальні активи, управління, підприємство, ефективність, оцінка, вартість, інновації.

В статті рассмотрена роль нематериальных активов на предприятии в долгосрочном создании стоимости. Управление нематериальными активами рассматривается как непрерывный, циклический процесс в контексте выбранной предприятием общей стратегии. Продемонстрировано место нематериальных активов при формировании интеллектуального капитала предприятия и экономического потенциала предприятий на основе обобщения факторов воздействия внешней среды. Внедрение концепции управления стоимостью компании посредством воздействия на формирующие ее факторы, в частности на нематериальные активы, обеспечивает современный бизнес перспективным и эффективным инструментом наращивания потенциала его текущего и будущего состояний. Предложены пути и средства максимизации экономического потенциала предприятия за счет управления нематериальными активами. Раскрыты аспекты повышения инвестиционной привлекательности предприятия за счет нематериальных активов.

Ключевые слова: нематериальные активы, управление, предприятие, эффективность, оценка, стоимость, инновации.

The article deals with intellectual capital, and more precisely, all its components that have a synergistic effect on the components of economic potential (production, management, commercial and innovative, which in sum is the economic potential of the enterprise) and the author's proposed scheme of environmental impact. The article considers the role of intangible assets in an enterprise in long-term value creation. Intangible asset management is seen as a continuous, cyclical process in the context of the overall strategy chosen by the enterprise. The innovative orientation of the economic development of Ukraine, leads to an increase in the role of intangible assets in the enterprise and leads to an increase in the requirements for quality asset management in the context of the strategy chosen by the enterprise. The place of intangible assets in the formation of the intellectual capital of an enterprise and the economic potential of enterprises, based on a synthesis of environmental factors, is demonstrated. The introduction of the concept of managing the value of the company by influencing the factors that form it, in particular intangible assets, provides modern business with a promising and effective tool for building the potential of its current and future conditions. Formulated ways and means of maximizing the economic potential of the enterprise through the management of intangible assets. Aspects of increasing the investment attractiveness of an enterprise through intangible assets are disclosed. The role of intangible assets in the enterprise and in the long-term value creation is considered. The role of intangible assets in shaping the economic potential of the enterprise is proved. Ways and means of maximizing the economic potential of the enterprise are formed. Aspects of increase of investment attractiveness of the enterprise at the expense of intangible assets are revealed. The proposed ways of maximizing the economic potential of the enterprise are based on the management and improvement of intangible assets, which allows to understand the power of influence and the degree of intervention of intangible assets on the work of all factors of enterprise development.

Key words: intangible assets, management, enterprise, efficiency, valuation, value, innovation.

Постановка проблеми. Інноваційна спрямованість економічного розвитку України зумовлює зростання ролі нематеріальних активів на підприємстві й призводить до підвищення вимог, що висуваються до якості управління активами в контексті вибраної підприємством стратегії. Це актуалізує науково-дослідну роботу в рамках питань розвитку системи управління нематеріальними активами в системі відтворення економічного потенціалу підприємств.

Незалежно від економічного стану підприємства мета його стратегії повинна бути спрямована на збільшення прибутку шляхом оптимізації виробництва і системи управління нематеріальними активами. Таким чином, існує проблема вибору ефективного інструментарію розроблення та впровадження

стратегії підприємства, оцінки економічного впливу чинників зовнішнього середовища на економічний потенціал, вибору стратегічних пріоритетів на основі управління нематеріальними активами.

Передові вітчизняні та закордонні компанії не можуть собі дозволити ігнорувати інвестування та управління нематеріальними активами, такими як бази даних, інформаційні системи і технології, бренд, інновації, культура компанії та взаємовідносини з клієнтами. Завжди прибуток залишається головною ціллю підприємств, і якість контролю та управління нематеріальними активами впливає на нього безпосередньо. Такі країни, як Сінгапур та Японія, не володіють багатими природними ресурсами, але вони активно інвестують у розвиток інтелектуального капіталу, частиною якого є

нематеріальні активи, і, як наслідок, мають значно більший ріст добробуту та валовий внутрішній продукт порівняно з країнами, які мають значні матеріальні ресурси, при цьому мало інвестують у розвиток людського капіталу і новітніх технологій. Отже, як на макроекономічному, так і на мікроекономічних рівнях нематеріальні активи відіграють вирішальну роль у довгостроковому створенні вартості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Важливий внесок у дослідження та розкриття теми управління нематеріальними активами, методики та організації оцінки активів зробили вітчизняні та закордонні вчені, зокрема: Л.В. Бражна [1], С.Ф. Голов [2], Н.М. Малюга [3], Т. Стюарт [9], Д. Аакер, Е. Йохимштайлер [6], Е. Хендріксон [7], О.В. Чала [8] та ін. Незважаючи на це, залишається чимало невирішених питань, пов'язаних із визначенням, використанням та управлінням нематеріальними активами в контексті вибраної стратегії.

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення місця управління нематеріальними активами в загальній стратегії підприємства на підставі впливу зовнішніх та внутрішніх чинників на інтелектуальний капітал підприємства; обґрунтування ролі нематеріальних активів в умовах його інноваційного розвитку та впливу нематеріальних активів на економічний потенціал підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сьогодні для підприємств України повністю вичерпано екстенсивний шлях розвитку, тому особливу увагу необхідно приділяти сучасним інноваційним напрямкам, в основі яких лежать технологічні пріоритети, сформовані у сфері досліджень і розробок унаслідок взаємодії з підприємницьким сектором економіки, а також з урахуванням стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку країни у цілому та її окремих територій [5]. Одним із таких напрямів є збільшення частки нематеріальних активів у загальній структурі активів підприємства. Компанії здатні краще використовувати свої традиційні активи, комбінувати їх відповідним чином та забезпечувати більшу вигоду для споживачів завдяки знанням. За цих умов стає важливим забезпечення ефективного управління нематеріальними активами в контексті вибраної підприємством стратегії (рис. 1).

Нематеріальні активи набувають цінність тільки в контексті стратегії підприємства, так вони (активи) сприяють досягненню стратегічних цілей компанії. Наприклад, інвестиції в інформаційні технології не будуть мати ніякої цінності, поки будуть здійснюватися поза зв'язком із програмами навчання та заохочення, реалізованими департаментами з управління людськими ресурсами. І навпаки, жоден тренінг сам по собі не здатний створити вартість, якщо не буде підкріплений сучасними технологіями. Якщо організація хоче реалізувати в повному обсязі всі можливості інвес-

тування, його слід проводити за єдиною програмою і для відділу персоналу, і для відділу ІТ. Стратегічна відповідність та інтеграція забезпечують той концептуальний будівельний матеріал, який лежить в основі формування цілей для людського, інформаційного та організаційного капіталу складника навчання і розвитку. Тому необхідно використовувати потенційну конкурентну перевагу, що виникає в ході встановлення стратегічної відповідності та інтеграції нематеріальних активів.

Важливо зрозуміти саму концепцію підходу до створення стратегії: це бачення майбутнього і напрям досягнення поставленої мети – погляд із майбутнього на сьогоднішні ресурси компанії та зовнішнє середовище, а не екстраполяція поточного стану й обмежень на наступний період. Уважаємо, що в процесі управління нематеріальними активами доцільним буде виділення таких етапів: стратегічна діагностика, яка включає формування інформаційної бази щодо управління нематеріальними активами, та аналіз ефективності використання чинних активів; оцінка вартості та структури нематеріальних активів; визначення цілей управління нематеріальними активами; розроблення стратегії розвитку нематеріальних активів; розроблення комплексу заходів із реалізації стратегії на основі організації відповідних бізнес-процесів з управління нематеріальними активами, розроблення системи мотивації персоналу; оцінка ефективності та якості управління нематеріальними активами на основі створеної ними вартості; контроль даного процесу та коригування за результатами контролю стратегії розвитку нематеріальних активів. При цьому необхідно враховувати, що управління нематеріальними активами має циклічний характер, як і формування стратегічних переваг, тому що досягнення наявних цілей викликає необхідність визначення нових цілей та встановлення нових пріоритетів.

Важливим аспектом управління нематеріальними активами підприємства є вибір адекватних методів та аналітичних процедур для проведення їх стратегічної діагностики. За її допомогою з'являється можливість визначати стратегічні напрями діяльності, цілі, пріоритети, а також виявляти активи, що формують конкурентні переваги для підприємства, формують слабкі й сильні сторони стосовно кожного ресурсу; ідентифікують стратегічний простір організації та розкривають стратегічні можливості зовнішнього середовища. На цьому етапі доцільно проводити: постійний моніторинг місця і положення підприємства на ринку в зовнішньому середовищі; визначати напрями формування цілей та завдань удосконалення управління; передбачувати можливі кризові ситуації, пропонувати заходи щодо усунення або пом'якшення їх негативних наслідків; обґрунтовувати можливості застосування виявлених

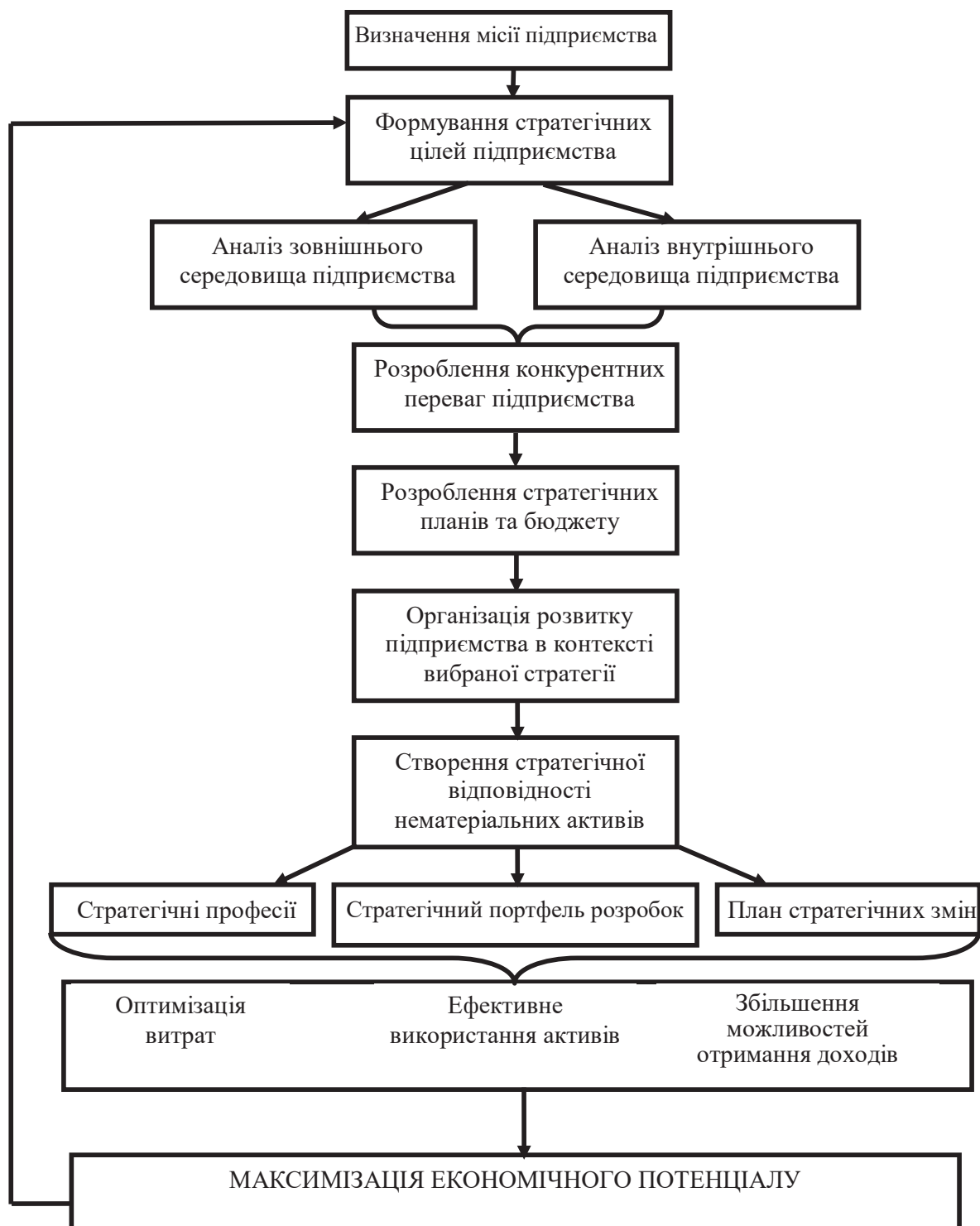

Рис. 1. Відповідність нематеріальних активів стратегії підприємства

Джерело: побудовано авторами на основі проведеного дослідження

стратегічних активів для досягнення визначених цілей та стратегії підприємства.

У сучасних умовах господарювання відбувається істотне зростання ролі нематеріальних активів у функціонуванні підприємств і впливу їх на економічний потенціал підприємства. Інтелектуальний капітал і всі його складники стають суттєвими чинниками, що впливають на ринкову

вартість підприємства, його конкурентоспроможність на ринку, створення нової вартості у формі технологічних, продуктових та управлінських інновацій, сприяють їх сталому розвитку і потребують формування ефективної системи управління [4]. Нематеріальні активи є частиною інтелектуального капіталу, який впливає на всі складники економічного потенціалу підприємства (рис. 2).

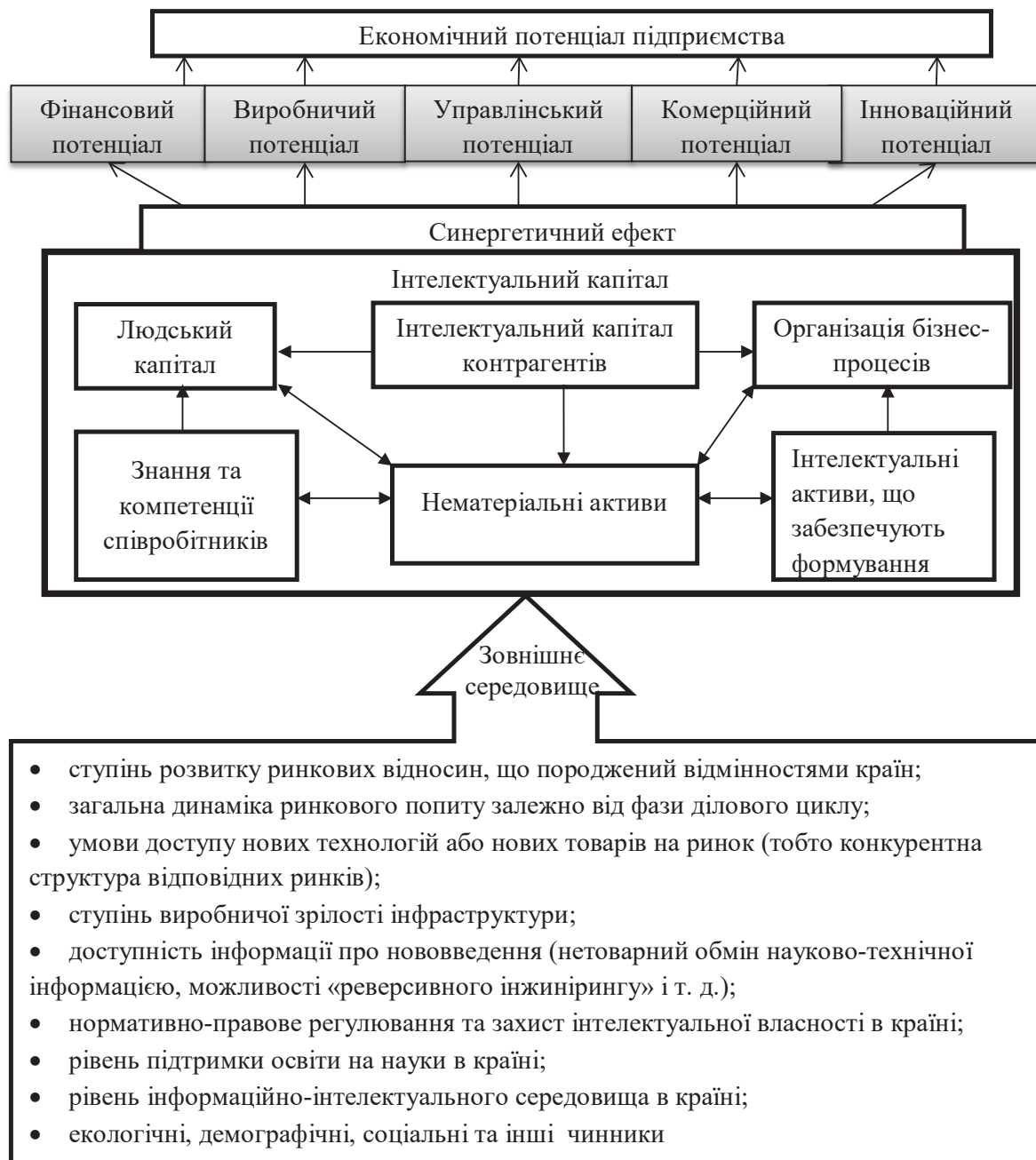

Рис. 2. Вплив нематеріальних активів на економічний потенціал підприємства

Джерело: побудовано авторами на основі проведеного дослідження

Зовнішнє середовище диктує правила розвитку підприємства, а саме інтелектуального капіталу та його складників. Що саме актуально, чого потребує та на що треба зробити акцент – усе це імпульси від зовнішнього середовища. Як відомо, інтелектуальний капітал складається з людського капіталу, інтелектуального капіталу контрагентів, нематеріальних активів та інтелектуального капіталу бізнес-процесів. До людського капіталу відносяться знання та компетенція співробітників, саме на них і впливають нематеріальні активи підприємства. Інтелектуальний капітал контрагентів охоплює договори, умови співпраці та ін.

Нематеріальні активи виступають сукупністю неосязних (за природою втілення) активів, які застосовуються у створенні кінцевого продукту, а також у сукупності з матеріальними активами під впливом управлінських рішень сприяють підвищенню вартості самої фірми. Нематеріальні активи взаємодіють з інтелектуальними активами, що забезпечують формування компетенцій, із капіталом самих бізнес-процесів та впливають на знання та компетенції співробітників. Інтелектуальний капітал, а точніше всі його складники, мають синергетичний вплив на складники економічного потенціалу (виробничий, управлінський, комерційний

та інноваційний, що в сумі й є економічним потенціалом підприємства). Так, визнання результату нематеріальних активів підприємства забезпечує можливість використання даного об'єкта як механізм капіталізації, інвестиційного ресурсу, внеску до статутного капіталу інших підприємств і в цілому підвищує інвестиційну привабливість підприємства.

На цій основі формуються такі шляхи та засоби максимізації економічного потенціалу за рахунок оптимізації управління нематеріальними активами:

- можливість отримання максимального прибутку від продажів унаслідок відсутності конкурентів завдяки досягненню максимального обсягу продажів і встановлення монополю високих цін на продукцію і послуги за наявності істотної новизни або відомої торгової марки;

- можливість продажу патентів і ліцензій, регулювання діяльності ліцензіатів забезпечення технологічної переваги над конкурентами;

- вища конкурентоспроможність продукції й послуг, забезпечує великий попит і обсяги реалізації конкурентоспроможних товарів та послуг;

- здійснення більш ефективної науково-технічної політики;

- створення широкої мережі конкурентоспроможних підприємств із використанням фінансових коштів партнерів по співпраці за порівняно низьких витрат власників результатів інтелектуальної діяльності;

- забезпечення умов для більш успішного проникнення на нові ринки з новим товаром завдяки холдинговим структурам і формуванню мереж;

- економія на витратах, пов'язаних із виробництвом і реалізацією нових товарів та послуг, у тому числі зменшення витрат на рекламу;

- можливість збільшення статутного капіталу діючого підприємства або його формування для новостворюваного без відволікання грошових коштів із господарського обороту;

- капіталізація об'єктів інтелектуальної власності та швидке зростання вартості підприємства за рахунок нематеріальних активів;

- забезпечення більшого попиту на товар із відомою у споживачів торговою маркою;

- створення більш привабливих умов для сторонніх інвесторів.

Висновки з проведеного дослідження.

Запропоновані шляхи максимізації економічного потенціалу підприємства базуються на управлінні та вдосконаленні нематеріальних активів, що дає змогу зрозуміти силу впливу і ступінь утручання нематеріальних активів на роботу всіх чинників розвитку підприємства. Подальші дослідження можуть передбачати як варіацію зі складом найвпливовіших чинників різного рівня, так і їх адаптацію для конкретних підприємств різних видів економічної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бражна Л.В. Оцінка нематеріальних активів для цілей відображення в бухгалтерському обліку та звітності. Київ : Агро Інком, 2005. 90 с.

2. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 522 с.

3. Малуґа Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи : наукове видання. Житомир : ЖІТІ, 1998. 383 с.

4. Михайлова Л.І., Киричок О.В. Нематеріальні активи в складі ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств : монографія. Суми : СНАУ, 2014. 216 с.

5. Романчик Т.В. Оцінка конкурентного потенціалу підприємства та шляхи його підвищення. Харків : НАНГ України, 2014. 44 с.

6. Аакер Д., Йохимштайлер Е. Бренд-лідерство: Нова концепція брендингу. Москва : Видавничий дім Гребеннікова, 2003. 380 с.

7. Хендриксен Е.С. Теорія бухгалтерського обліку / пер з англ. Я.В. Соколова. Москва, 2000. 576 с.

8. Чала О.В. Система управління інтелектуальним капіталом підприємства. *Економічний простір*. 2012. № 68. С. 273–281. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecpros_2012_68_32.pdf (дата звернення: 26.12.2019).

9. Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. New York : Currency Doubleday, 1997. 67 p.

REFERENCES:

1. Brazhna L.V. (2005) Ocinka nematerialnykh aktiviv dlja cilej vidobrazhennja v bukhghaltersjkomu obliku ta zvitnosti.[Valuation of intangible assets for accounting and reporting purposes]. Kyiv: Agro Incom.

2. Golov S.F. (2007) Bukhghaltersjkyj oblik v Ukrajinі: analiz stanu ta perspektyvy rozvytku [Accounting in Ukraine: an analysis of the state and prospects of development]. Kyiv: Center for Educational Literature

3. Maljuga N.M. (1998) Shljakhy udoskonalennja ocinky v bukhghaltersjkomu obliku : teoriija, praktyka, perspektyvy [Ways to improve valuation in accounting: theory, practice, prospects]. Zhytomyr: LIFE.

4. Mikhailova L.I., Kirichok O.V. (2014) Nematerialjni aktyvy v skladi resursnogho potencialu siljsjoghospodarsjkykh pidpryjemstv [Intangible assets as part of agricultural enterprises' resource potential]. Sumy: CNAU.

5. Romanchik, T.V. (2014) Ocinka konkurentnogho potencialu pidpryjemstva ta shljakhy jogho pidvyshhennja [Assessment of the competitive potential of the enterprise and ways to increase it]. Kharkiv: NAS of Ukraine.

6. Aaker D., Johimsteiler E. (2003) Brend-liderstvo: Nova koncepcija brendynghu [Brand Leadership: A New Branding Concept]. Moscow: Grebennikov Publishing House.

7. Hendriksen E.S. (2000) Teoriija bukhghaltersjkoj obliku [Theory of accounting]. Moscow.

8. Chala O.V. (2012) Systema upravlinnja intelektualnym kapitalom pidpryjemstva [Enterprise intellectual capital management system]. Economic space. vol. 68. pp. 273-281. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ecpros_2012_68_32.pdf (accessed 26 December 2019)

9. Stewart T.A. (1997) Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. New York: Currency Doubleday.